THE NEW ORTHOGRAPHIC, ORTHOEPIC AND MORPHOLOGICAL CHALLENGES – DIDACTIC PERSPECTIVES

Maria-Nicoleta Ciocian
Assist. Prof., PhD, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The language, as a dynamic system, perfects its means of expression along with the transformations of the current society. The present article seeks to highlight, for the most part, the new changes brought by the third edition of the Orthographic, Orthoepic and Morphological Dictionary of the Romanian language, as well as some models of didactic challenges, useful activities for students - future teachers and educators.

Keywords: DOOM3, evolution, norms, spelling, pronunciation, correct expression, didactic challenges.

Apariția celei de-a treia ediții a *Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* în 2021 (la 16 ani distanță de a doua ediție) aduce modificări considerabile în întrebuințarea corectă a limbii române, modificări produse pe fundalul transformărilor sociale, economice, culturale, politice și tehnologice. „DOOM-ul are un statut special faţă de alte dicţionare. Este una dintre puţinele situaţii când avem o obligaţie de a respecta ceva ce apare într-o carte. Chiar suntem obligaţi să folosim grafia, pronunţarea, formele corecte indicate în acest dicţionar", recomandă Adina Dragomirescu, directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" al Academiei Române. „Ediţia a treia a *Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* este doar oglinda realităţilor lingvistice de la acest moment şi utilizarea corectă a limbii române este expresia respectului faţă de această moştenire spirituală şi faţă de noi înşine"[1], se relatează într-un articol online referitor la necesitatea apariției dicționarului.

Noua ediție este prefațată de explicații normative detaliate și extrem de utile, explicații care se întind pe nu mai puțin de 200 de pagini.

DOOM 3 cuprinde 64 000 de mii de cuvinte, dintre care 3000 reprezintă modificări ale unor cuvinte deja existente (marcate cu semnul exclamării), 3600 sunt cuvinte nou-introduse (marcate cu semnul +), iar alte 3500 sunt împrumuturi neologice, cele mai multe din limba engleză, care nu figurau în ediția anterioară si care au pătruns în limba română în ultimii 15 – 20 de ani şi au fost deja asimilate.

Cuvintele preluate din limba engleză, anglicismele, reprezintă una dintre principalele surse de îmbogățire a vocabularului, acestea dobândind, în ultima vreme, o circulație tot mai largă, pătrunzând în variate domenii precum tehnologii informaționale, mediu de afaceri, știință, divertisment sau modă. În privința acestora, Ioana Vintilă-Rădulescu, coordonatoarea celei de-a treia ediții a DOOM, socotește că „nu toate anglicismele care se aruncă în uz vor rămâne"[2]. Au fost, de asemenea, eliminate unele variante ale cuvintelor, întrucât „tendința

[1] https://destepti.ro/doom3-dictionarul-ortografic-ortoepic-si-morfologic-al-limbii-romane-editia-2022-64-000-de-cuvinte-3-500-de-cuvinte-noi-3000-de-modificari/ (5.10.2023).

[2] „În sensul utilizării – chiar dacă mult mai multă lume știe engleza sau crede că știe, auzi prezentări la televizor în care se strecoară diverse cuvinte pe care pur și simplu nu le înțelegi și nu le-ai folosit niciodată. Pe de altă parte, este firesc să se îmbogățească vocabularul și prin împrumuturi, însă fără exagerare – dacă există termeni românești pentru o anumită noțiune nu are rost să recurgi neapărat la un cuvânt străin. Nu toate anglicismele care se aruncă în uz vor rămâne, deci nu trebuie să ne speriem chiar așa. Nu este prima dată când în istoria unei limbi, inclusiv a limbii române, se întâmplă așa ceva. Franțuzismele au abundat într-o vreme și cu timpul fie s-au adaptat, s-au românizat și nu le mai recunoaștem, de exemplu, cuvântul „tendință". Așa se va întâmpla și cu

este către o limbă cât mai normată; lumea vrea să știe cum se spune exact așa, și nu altfel. Și atunci am eliminat foarte multe dintre variante. Unele de grafie. De exemplu, unele scrise fără cratimă: „binevenit", „offline", „online". Sau la variantele de pronunțări/accentuări am păstrat o singură formă ca „**a**ntic", „prof**e**sor", deși vechile accentuări erau „ant**i**c", „profes**o**r". Asta nu înseamnă că ce nu este în DOOM nu poate fi folosit"[3].

Rodica Zafiu subliniază, în *Dilema Veche*, și reacțiile negative din mass-media la apariția celei de-a treia ediții – „De data aceasta, știrea preferată de jurnalismul tabloid – șoc și groază! – se referă la invazia de anglicisme. În articole, dar mai ales în comentariile cititorilor, apar cuvintele-cheie ale reacțiilor naționaliste, ale emoțiilor față de presupusele suferințele ale limbii: epidemie, batjocorire, stîlcire, mutilare, masacrare. Față de anul 2005, reacțiile din 2022 au căpătat și note politice, cu aluzii la opoziția între naționalism și globalizare, între păstrătorii tradiției și trădătorii de neam: hipsteri, corporatiști etc. O precizare editorială – numărul de cuvinte adăugate față de vechea ediție, aproximativ 3.500 – a fost asimilată în grabă și fără verificare cu ideea introducerii în normă a mii de anglicisme. De fapt, numărul anglicismelor adăugate e mult mai mic: noutățile țin în mare măsură de separarea unor utilizări morfologice (substantive adjectivizate, adjective participiale, adverbe provenite din adjective sau substantive) și a unor locuțiuni, de înregistrarea unor derivate și chiar a unor cuvinte vechi și populare omise din lista anterioară. În plus, comentatorii grăbiți (și care nu au citit, desigur, secțiunea introductivă a dicționarului) consideră că înregistrarea anglicismelor reprezintă o validare oficială și chiar o recomandare de folosire. De fapt, termenii preluați din alte limbi (mai ales din engleză, evident) sînt identificați ca elemente străine, încă neasimilate, dar a căror frecvență în uzul actual nu poate fi ignorată și pentru care utilizatorul obișnuit chiar așteaptă indicații de pronunție și de utilizare gramaticală (articulare, eventuală formare a pluralului etc.)"[4] **.** Autoarea subliniază că adaosurile sunt de diferite tipuri, iar anglicismele nu ar trebui să-i sperie pe vorbitori.

---

anglicismele – unele vor dispărea, unele vor rămâne, se vor adapta, inclusiv grafic sau ca pronunțare. Noi avem un complex să nu fim considerați ignoranți și încercăm pe cât posibil să pronunțăm și cuvintele englezești cât mai aproape de pronunțarea lor englezească sau americană, să le scriem așa cum trebuie. Televiziunea are un rol favorabil, în sensul în care pe ecrane apar scrișii unii termeni. Cu timpul se va ajunge la o anumită măsură. Este greu de luptat cu anglicismele, pentru că engleza a devenit o limbă universală (în instituții și nu numai) și, din păcate, preponderent s-a răspândit nu cea de calitate, ci un fel de jargon. Este greu să te dispensezi de această influență care merge mână în mână cu influența realității – se produc, se importă și se folosesc o mulțime de produse care vin din lumea anglo-saxonă, iar odată cu ele normal că intră în limbă numele lor. Problema anglicismelor este mai delicată – la unele cuvinte nu se vede că sunt împrumutate din engleză (după grafie, pronunțare), de exemplu cuvântul „prosumator" (en. prosumer) – producător și consumator, în general, de energie electrică. Am fost șocată să constat, după atâția ani de când a apărut ediția a II-a a DOOM-ului (2005), că unii profesori de română pronunță englezește titlul – „DUM" - https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/ioana-vintila-radulescu-coordonatoare-doom-3-2254716.html (august, 2024).

[3] A. Ofițeru, *#10Întrebări | „Like", „fake-news" sau „gay" vor fi cuvinte românești. Ioana Vintilă-Rădulescu despre noul DOOM*, 2021. https://romania.europalibera.org/a/like-fake-news-gay-dictionardoomradulescu/31578857.html?fbclid=IwAR3OZiq8f48Za9ikRemiiiJxesqrxonqGSkmz6GGRq9mE2FVlLlRVdhH2E0. (20.10.2024)

[4] „Oricum, cine are curiozitatea să verifice pagină cu pagină dicționarul, va observa că adaosurile (marcate cu semnul +) sînt de tipuri diferite. În primele pagini de la litera F, de exemplu, va întâlni, desigur, cîteva anglicisme frecvente în uzul cotidian și jurnalistic (Facebook, facelift, face to face, fake, fake news, fashion, feeling), dar și un franțuzism (en fanfare), alte noutăți internaționale intrate în viața cotidiană (feng shui și falafel), termeni culturali și științifici cu sursă sau corespondent latino-romanic (fabulatoriu, facondă, factual, faeton, fenotipic, feromon, fibroză, ficțional), completări ale unor familii de cuvinte din aceleași sfere culturale (facilitator, a falimenta, a faza, fertilizant, substantivele fertilizator, fantomatic și feminin etc.). Mare parte a noutăților reflectă o reordonare a materialului lingvistic mai vechi: așa apar făloșenie și fată-mare, adverbele ferfeniță și fedeleș, formele Fecioară și Fecioara ca nume de zodie și constelație, locuțiunile ferească Dumnezeu, ferească Sfîntul, feri, Doamne, în fapt, fapt de, față cu, în fel și chip, din fericire, fiecare în parte, fie că etc. Cum

Trecem în revistă, foarte sumar, principalele modificări ale ultimei ediții a Dicționarului normativ.

Sunt introduse multe împrumuturi (cele mai multe de origine engleză): *best of, blog, blogging, breaking news, brand, browser, cookie delete, e-mail, audiobook, bitcoin, selfie, a updata, a upgrada, hacker, hairstylist, low cost, shopping center, showbusiness, voucher, take away, fast-food, fresh, check-in, cache, Black Friday, hand-made, bullying, antibullying, , fake, fake news, flyer, news alert, anticorpi monoclonali, autoizolare, autocarantinare, betacoronavirus, comorbiditate, contacți, coronasceptic, coronavirus, intubare, noninvaziv, lockdown, green pass* (cei din urmă introduși în perioada pandemică). Livia Căruntu-Caraman[5] vorbește despre englezismele nou-introduse și le clasifică pe domenii de activitate și analizează comportamentul englezismelor inventariate în DOOM 3, „cu specială referire la unele indicații de ortografie, pronunție și utilizare gramaticală (articulare, formare a pluralului)”[6].

Referitor la numărul mare de englezisme înregistrate în ediția nouă a DOOM-ului, Livia Căruntu-Caraman aduce în discuție declarația academicianului Eugen Simion: „trebuie să lăsăm ca un termen nou să-și dovedească utilitatea sau să dispară de la sine, pur și simplu” (DOOM2 , Cuvânt-înainte). Vor intra definitiv în limba română literară *browser, contactless, device, e-book, fake, influencer, lockdown, online, social media, updata, vlogger, wireless* nu știm, dar înregistrarea lor este indispensabilă, pentru a îndruma utilizatorii să scrie, să pronunțe și să utilizeze corect din punct de vedere gramatical fiecare cuvânt sau formă englezească, evitându-se, astfel, dubiile și greșelile”[7].

Alte modificări notabile - s-au eliminat mai multe variante ale cuvintelor sau ale formelor gramaticale cu scopul decongestionării acestora, „a căror prezență în număr mare era resimțită ca un neajuns de către utilizatori (lingviști și mai ales nelingviști, inclusiv profesioniști din edituri, învățământ, mass-media etc.)”[8]. Dicționarul, în noua lui ediție, recomandă o singură variantă din două sau mai multe: *acatist, anost, colaps, axilă, dihor, mijloc, intim, precaut, prognostic, penurie, profesor, trafic, vector* etc.; se acceptă numai formele cu alternanță la unele adjective sau substantive: *analoagă*; g.-d. *îmbrăcăminții*; ortografia abrevierilor formate din majuscule doar fără punct (NATO, ORL, USM, ASEM, UNESCO), dar, prin tradiție, au fost păstrate punctele la abrevierile din latină (P.S., P.P.S.); dintre diminutivele feminine în *-ea/-ică* s-au păstrat mai ales cele în **-ică**: *cărticică, floricică, legăturică*; dintre formele de plural ale unor substantive neutre a rămas una singură – *lighean-ligheane*.

În cazul neologismelor, s-au privilegiat variantele în curs de adaptare: *chimonou, delcou, mielom*. S-a schimbat ordinea de preferință a unor variante: *să birui/să biruiesc, germene/germen, să mă îngâmfez / să mă îngâmf*; s-au adăugat variante la unele cuvinte: *greier/greiere, filologă/filoloagă* etc.; s-a generalizat atașarea fără cratimă a articolului *-ul* și a desinenței de plural *-uri* și la împrumuturile terminate în *-y* pronunțat ca un *i*: *bodyul, bodyuri* etc.; se recomandă scrierea cu literă mică a noilor pronume de politețe din seria: *domnia-sa*, în contrast cu locuțiunile pronominale din seria *Domnia Sa* și scrierea cu

---

se vede, cele cîteva anglicisme reprezintă cam 15% din noutăți. Nu o spun ca să diminuez în vreun fel noutatea și folosul dicționarului; dimpotrivă, e un contraargument față de spaimele naționaliste ațîțate de extragerea dintre noutăți a cîtorva anglicisme foarte recente sau prea tehnice, de natură să-i sperie pe cititori”. - https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/pe-ce-lume-traim/noul-doom-634067.html (15.10.2023).

[5] https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/103-110_16.pdf (10.10.2024).

[6] Ibidem.

[7] Ibidem.

[8] Murgoci 2022 = A. Murgoci, *Greșeli de clasa întâi în DOOM-3, dicționar care costă 130 lei. Analiză: Ce cuprinde Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția a treia*. - https://www.dcnews.ro/greseli-de-clasa-intai-in-doom-3-dictionarcare-costa-130-lei-analiza-ce-cuprinde-dictionarul-ortografic-ortoepic-si-morfologic-al-limbii-romane-editia-atreia_853417.html. (22.05.2024).

majusculă la toate componentele unor substantive proprii compuse: *Război Mondial*, *Primul Război Mondial* etc., precum și scrierea legată a unor compuse sudate: *binevenit* (oportun, agreat), *întrucâtva* etc.

Oferim, în cele ce urmează, câteva sugestii de activități didactice (atât pentru cursul, cât și pentru seminarul de Limba română pentru studenții de la *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*) foarte utile viitorilor învățători și educatori, activități exemplificate în cadrul seminarelor de *Didactica limbii și literaturii române*:

- Ateliere de scriere corectă în cadrul seminarului de Limbă română – PIPP - organizarea unor sesiuni în care studenții scriu texte scurte și folosesc DOOM3 pentru a verifica grafia, ortografia și punctuația. Aceasta îi ajută să învețe să folosească dicționarul în mod practic. (Astfel de ateliere pot fi organizate și în învățământul preuniversitar, la liceu, în cadrul orelor de Limba și literatura română).
- Jocuri de vocabular: se creează jocuri în care studenții trebuie să identifice cuvinte corecte din dicționar sau să găsească sinonime și antonime, stimulându-le astfel curiozitatea și abilitățile de căutare.
- Prezentări despre ortografie și punctuație: muncă în grupe - fiecare grup să pregătească o prezentare PPT despre un aspect specific al regulilor de ortografie sau punctuație, promovându-se, astfel, colaborarea și învățarea activă.
- Analiza greșelilor frecvente: se adună exemple de greșeli comune de scriere și se discută despre ele în cadrul seminarului de *Limbă română - PIPP*, folosind DOOM3 pentru a corecta și explica fiecare exemplu.
- Provocări de pronunție - se organizează exerciții de pronunție - studenții pot lucra în perechi pentru a pronunța cuvinte corecte și a se corecta reciproc.
- Scriere creativă – studenții formulează sarcini de lucru pentru elevi cu scopul folosirii DOOM3 pentru a se asigura că respectă toate regulile de ortografie și punctuație.

Aceste activități nu doar că facilitează învățarea corectă a limbii române, dar contribuie și la dezvoltarea gândirii critice și a abilităților de colaborare și îi ajută pe viitorii învățători să organizeze activități interactive de muncă cu dicționarul și cu noile norme ortografice, ortoepice și de puncrtuație.

„Cuvintele aflate în uzul actual, oral și scris, incluse în DOOM3 în plus față de DOOM2 sunt în majoritate neologisme, inclusiv elemente din anumite terminologii (informatică, medicală etc.), care au dobândit în ultima vreme o circulație tot mai largă, chiar de ultimă oră”[9], ne informează autoarele dicționarului Ioana Vintilă Rădulescu și Cristina Aranghelovici, în *Notă asupra prezentei ediții*. Tot aici, autoarele precizează că „DOOM3 nu poate însă, evident, ilustra toată bogăția extraordinară a vocabularului limbii române de azi, care sporește continuu, astfel încât dicționarele nu pot ține pasul cu această dezvoltare”[10].

Fiind un sistem dinamic, limba evoluează și își perfecționează mijloacele de exprimare concomitent cu transformările din societate și cu progresul tehnologic.

[9] DOOM3 , 2021, p. 11-12.
[10] Ibidem, p.12.

BIBLIOGRAPHY

1. Avram, Mioara, 2001, *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, București, Editura Cartier.
2. Caragea, Dan. Academia și dicționarele sale – DOOM, Ediția a III-a (IV). În: Occidentul românesc, nr. 134, iunie, 2022.
3. DOOM2 - *Dicţionarul ortografic, ortoepic, şi morfologic al limbii române*. Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 2005.
4. DOOM^3 - Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold, 2021.
5. Molea, Viorica, *Modificări în DOOM3: câteva aspecte*. În: *Limba română*, nr. 5-6, 2022.
6. Nedelcu, Isabela, *101 greșeli gramaticale*, București, Editura Humanitas, 2012.
7. Pană Dindelegan, Gabriela, 2009, *Trăsături flexionare ale substantivului în româna actuală*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), „Dinamica limbii române actuale – aspecte gramaticale și discursive", București, Editura Academiei Române, 2009.
8. Pană Dindelegan, Gabriela, *Note pe marginea flexiunii unor împrumuturi substantivale recente*, în „Limba română", LXVIII, nr. 4, 2019.